

Det finlandssvenska lyrikåret 2021

”**D**en finlandssvenska poesin är ett kraftprov, en osannolik framgångssaga”, inleder redaktörerna Maïmouna Jagne-Soreau, Martina Moliis-Mellberg och Martin Welander förordet till sin antologi *Bländad av död och kärlek* (Schildts & Söderströms), som har undertiteln *130 år finlandssvensk poesi*. Det kan väl finnas de som inte helt håller med, och en och annan poet som inte riktigt vill ta plats på det här jublande gruppfotot, men själv blir jag upplivad av kaxigheten i proklamationen.

På 165 sidor går sedan antologin upp till bevis. Den gör det inte med litteraturhistoriska ambitioner, utan med en tydligt deklarerad vilja att vara en bok för alla, för unga ovana poesiläsare inte minst. Urvalet om 130 dikter är personligt, snarare än gjort med avsikten att vara representativt, och uppställningen tematisk i stället för kronologisk. Ändå har redaktörerna fått med åttio poeter från 1897 till 2021, och det är inte många namn jag saknar. Visst märks det att detta är ett urval gjort utifrån vår tids intressen och preferenser, och visst finns här en övervikt för 2000-talets poesi, som upptar en tredjedel av utrymmet, men antologier blir ofta mer levande om de görs som underhandsrapporter än när de vill etablera en kanon. Och de oförmodade möten som sker på bokens uppslag, där exempelvis L. A. Salava står intill Heidi von Wright och Eva Wichman bredvid Adrian Perera, får ofta den fina effekten att samband uppstår som är av annat slag än de traditionellt tidslinjära och handboksmässiga.

Utöver denna antologi har det finlandssvenska poesiåret 2021 inte rymt mycket av tillbakablickar, i alla fall inte i bokform. Den enda återutgivningen

initierades från rikssvenskt håll och gällde Kerstin Söderholms *Rödgula vägar* från 1928 som gavs ut i nysatt skick av stockholmska Nirstedt/litteratur i deras utmärkta poesibiblioteksserie. Samlingen är försedd med ett förord av Tatjana Brandt som presenterar boken väl, men kanske hade den suveräna essäisten Brandt behövt större utrymme. Det spelar nu mindre roll, Brandts entusiasm leder fint rakt in i Söderholms kanske starkaste enskilda bok (jag har också hört röster höjas för den sista, *Mörkret och människan* från 1943). *Rödgula vägar* är den bok där Kerstin Söderholm till uttryck och form ligger närmast den finlandssvenska modernismen sådan vi fått lära oss att den låter och ser ut, med Edith Södergran och Elmer Diktonius och Gunnar Björling som främsta exponenter. Ett närstudium av samlingen visar dock hur självständig, rentav egensinnig Söderholm är, hur oväntade hennes bilder och hur magipräglat hennes förhållande till naturen.

Ett poesiår består numera inte bara av trycksaker utan också av nätpublikationer, och jag vill gärna tipsa om den [publicering av Kerstin Söderholms omfattande dagboksmaterial](#) från 1920- till 1940-talet som gjorts under 2021 av Svenska litteratursällskapet i Finland. Här har Hedvig Rask skrivit hennes biografi och jag bidragit med en artikel om dagbokens förhållande till diktverket. Söderholms känsliga personlighet och i all sin yttre stillsamhet märkvärdiga liv får tydliga konturer i det här stora projektet, lett av Elisa Veit och Pieter Claes, och möjligheten att studera hennes anteckningar i faksimil ger en hisnande närhet till tiden och den enskilda tillvaro som var Kerstin Söderholms.

Andra viktiga nätpublikationer har gjorts av

rikssvenska [Litteraturbanken](#), vars redaktörer Dick Claésson och Paulina Helgeson utför ett storartat arbete som spänner över många århundraden och ämnesområden. En stor mängd finlandssvenska texter, främst prosa och folkberättelser från 1800-talets sista decennier, lades upp under året. Här tillämpas alltså en tidsmässigt vidare definition av finlandssvensk litteratur än i den inledningsvis behandlade antologin, som tar uppdelningen av Söderströms förlag i en finsk och en svensk del 1891 till utgångspunkt.

Det skulle föra för långt att gå i detalj vad gäller Litteraturbankens publikationer, men jag vill lyfta fram tillgänglighöret av ett verk ur modernismens utkanter, nämligen R.R. Eklunds debutbok *Jordaltaret* från 1919. Eklund hör till mina favoriter och är en författare som alltför lätt marginaliseras och glöms bort. *Jordaltaret* är en bra ingång till hans produktion, där tankedikterna och ett par självbiografiska prosaböcker lyser starkast.

Över till nypublicerade böcker. Tolv stycken sådana har jag läst, någon egenutgivning kan ha undgått mig och redaktionen för *Nya Argus* men förhoppningsvis inte. Två böcker ur det här dussinet är producerade i Sverige, båda av väletablerade distributionscentraler som trycker på uppdrag. I Skellefteå finns Ord & visor förlag, som gett ut Umeåbon Kurt Levlins tionde bok och tredje diktsamling sedan debuten 2000. *Fältrapport* är 80 sidor omedelbart tillgänglig vardagspoesi, sympatisk till tonfall och innehåll och i en väl behärskad form som kan föra tankarna till Werner Aspenströms senare dikter. Levlin pressar inte sina idéer för hårt, dikterna överskrider sällan en sida, men kanske borde han några gånger ha ställt sig frågan om det stoff han haft till hands verkligen räcker för en fullödig dikt. Bäst är han i tredje avdelningens kärleksdikter, det är samma ”jag” som talar där som för övrigt, men med en gång känns pronomenet mer personligt.

Författarens Bokmaskin har varit verksamma i Stockholm sedan det radikala 1970-talet och har sedan länge tjänat österbottniska Hans Boij väl. Boij debuterade 1965 med ett häfte i Nya lyrikserien, utgiven av Bonniers, men lyckades inte riktigt erövra någon position inom den rikssvenska poesin. Det är ett öde som han delar med många, men till skillnad från de allra, allra flesta så har Boij inte gett

upp utan envetet fortsatt att skriva och publicera sig. Den senaste boken heter *Volym 47. Tillkommet* och bär en genrebeteckning eller innehållsdeklaration jag har för mig att författaren använt tidigare, ”Dikt och tanke”.

Föreningen av poesi och aforismer har djupa rötter i den finlandssvenska modernismen. Den form Hans Boij nått fram till är en löpande lyrisk dagbok interfolierad av rent aforistiska partier, men där också dikterna fungerar som allmänfilosofiska sentenser eller ironiska kommentarer till tidshändelser och yttranden i dagstidningar, tv och radio. Ofta klipps rena citat in, uppställda i diktrader på Boijs rytmiskt säkra sätt, och blir i sammanhanget en satir över sig själva. Som ett slags samtids Schopenhauer, Nietzsche eller Vilhelm Ekelund verkar Hans Boij vandra omkring i Stockholm med block och penna, slå sig ned på sina favoritcaféer och parkbänkar och med vass men någon gång ömsint blick betrakta omgivningen och medmänniskorna. Jag har aldrig mött honom och får intrycket att den anonyma tillvaron, även om han klagat över och förbannat den, är det liv han föredrar.

Det vore poänglöst att kräva återhållsamhet av Boij, att han skulle sälla sina infall och inte nödvändigtvis anställa räfst och rättarting med innehållet i fullt så många nummer av *Dagens Nyheter*. *Volym 47* omfattar 380 sidor och är inte någon i ordinär mening lätthanterlig bok, varken till storlek eller innehåll, men det vill den inte heller vara.

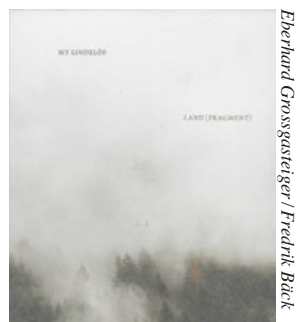
Som övergång till den poesi som getts ut av förlag i Finland skjuter jag in ett litet avsnitt om tre versböcker som vänder sig till barn, det vill säga är avsedda att läsas för barn. Att samtliga är ABC-böcker får ses som ett olyckligt sammanträffande, genren barnpoesi rymmer naturligtvis många fler möjligheter. Av de tre är *Mumindalens alfabet* och *Bokstavsvärldar* redan omnämnda av Barbro Enckell-Grimm i hennes översikt av årets barnböcker för *Nya Argus*, men de förtjänar att finnas med även här. Annika Sandelin har tidigare visat hur väl hon hanterar rytm och rim, och den säkert lockande men också vanskliga uppgiften att skriva till Tove Janssons bilder – och oundvikligen i hennes efterföljd – har hon löst på ett verkligt bra sätt i *Mumindalens alfabet* (Förlaget M) – kärleksfullt och med bevarad egen röst.

Bokstavsvärldar (även den på Förlaget M) av Henrika Andersson (text) och Maria Sann (bild) är en ABC-bok som leker med bokstävernas utseende, deras associationsmöjligheter och klanger. Den är fyndig och rolig, har ett fint samspel mellan text och bild och lyckas med att innehållsligt uppdatera den beprövade genren ett snäpp. Tanja Aumanen har gjort både text och bild till sin *ABC-poesi* (Labyrinth Books), och visst kan enskilda allittererande rader – ”Ampra abborren Annbritt avbryter ankornas arbete” – utmärkt väl gälla som absurdistisk poesi. Lasse Söderberg menade en gång att den enradiga dikten var poesins minimala form, bara för att till gensvar få generationskamraten K. Sivert Lindbergs ettordsdikter.

Poesiåret 2021 var inte påfallande rikt på nya diktsamlingar. Åtta författare stod för sammanlagt tio böcker, ingen av dem var debutant. En annan lucka i den finlandssvenska lyrikproduktionen, förutom debuter i bokform, som jag noterar är att inga översättningsvolymers vad jag kan se har publicerats. Det har rimligen att göra dels med att tvåspråkigheten svenska/finska är såpass allmän, dels med att marknaden för tolkningsvolymers av förlagen anses vara för liten. Följaktligen söker finlandssvenska poesiöversättare (oftast poeter själva) som Os-

car Rossi, Matilda Södergran och Henrika Ringbom rikssvenska förlag för sina projekt, oavsett om de själva är bosatta i Sverige eller inte. Situationen är begriplig, men de som riskerar att bli lidande är de rikssvenska, icke finsktalande poesiläsare som tappar kontakten med nyare finsk dikt.

En av de två författare som ovanligt nog utgav två böcker under 2021 var Martina Moliis-Mellberg. Hennes volymer är också på sitt sätt de mest problematiska, och därför inleder jag med dem. Den först utkomna, *falk* (Schildts & Söderströms, titelns inledande gemen uppenbarligen avsiktlig) kan förefalla reducerad till det anspråklösa gräns – den rymmer knappt sextio treradiga dikter – men växer snabbt under läsningen. Det är en hårt kom-

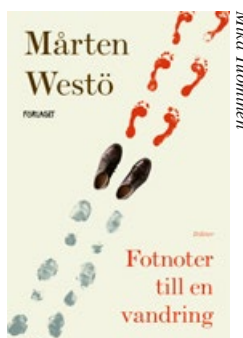
Eberhard Grossgasteiger / Fredrik Bäck

Samma Mander

Fredrik Bäck

Mika Tuominen

Emma Strömberg

Dragana Nikolic

Metha Wasehlius

primerad, liksom sammanbiten poesi där formen och ortografin (inga versaler, inga skiljetecken) väl motsvarar grundtonen i den sorgsna kärlekshistoria boken berättar.

Jag räknar *falk* som en av årets verkligt bra böcker och blev rejält utmanad när Moliis-Mellberg på hösten 2021 återkom med *Pisces SZN* (även den Schildts & Söderströms). Här skildras samma relation (antar jag) på ett annat sätt (prosanoteringar och textmeddelanden omväxlande med en lyrisk ström av anteckningar), och framför allt i ett helt annat tonläge och på ett annat språk. I *Pisces SZN* är ingenting återhållet eller dämpat, här skriker hjärtat och kroppen bjärt och grällt, med mobilförkortningar och en känslotemperatur som hör de riktigt omvälvande livshändelserna till. Jag förstår eller tycker mig förstå varför boken var nödvändig att skriva, men jag kan inte tycka att det var nödvändigt att ge ut den. Den kommer att bli ett ovärderligt tidsdokument såväl sociokulturellt som lingvistiskt (och musikaliskt, tack vare den avslutande spelistan), men idag är den för privat.

Ann-Helen Attianese har jag läst en del av tidigare, dock inte *Utmarker* från 2014 som anges vara första delen i den blivande trilogi om hemhörighet och sökande som *kursiv melankoli* (Marginal) fortsätter. I bästa fall är det inte nödvändigt, den nya bokens röst är tydlig nog i sina lågmälda iakttagelser. På klassiskt vis speglar landskapet – Attianese är ”tillfälligt bosatt i Maxmo sedan tre decennier” – sinnesstämningar och livshållning. Det är ofta dimmigt, ofta regnar det i *kursiv melankoli*, och efter en fin första hälft är det som om den här upplösta optiken påverkar dikterna lite för mycket. De har en tendens att bli vaga och det skikt av minnen som läggs under den pågående lyriska journalföringen av existensen får inget riktigt samband med huvudflödet. Men allt kan komma att falla på plats i den avslutande volymen, vare sig den fullt ut upprättar hemhörighet eller fortsätter sökandet.

Gunnar Högnäs anger sin femte bok sedan 2016 (den tidiga debuten skedde redan 1978) vara en *Notapparat* innehållande dikter och prosasviter. Egna foton spelar också sin roll. Samtidigt ska väl helheten – i egen formgivning – ses som ingående i det ”Ett Projekt Ryggverk” som nu liksom tidigare är författarens förlagsnamn. Förra samlingen / *Hai-*

culdesac / tyckte jag tyvärr infriade sin titelvits och blev en återvändsgränd, även om inslag av politisk och kroppslig natur friskade upp. Den nya boken, 189 sidor lång, lider av samma brist på sovring men formen är långt mer varierad. Här finns en spretighet som är tilltalande, en vilja att omvandla livet med alla sina vardagliga sinnesintryck, inklusive de oförblommerat erotiska, till dikt som jag i grunden tycker bra om. Att jag sedan inte riktigt kan ta emot så mycket på en gång är en annan sak, liksom att jag blivit mindre förtjust i ordlekar och typografisk poesi än vad Högnäs är.

Mårten Westö återkommer som poet efter tretton år med *Fotnoter till en vandring* (Förlaget M). Det är en samling som bygger på såväl samtidsupplevelser och vardagsiakttagelser i ”stan” (det är något av en självklarhet att staden är Helsingfors, på samma sätt som ”stan” här på andra sidan Bottenhavet alltid är Stockholm) som på mer eller mindre bitterljuva minnen av en flera decennier avlägsen epok som apostroferas som ”den tiden”. Jag kan komma att tänka på Stig Claesson (apropå den rikssvenska huvudstaden) sådan han kunde ha låtit om han skrivit poesi, eller på Tom Waits om han skrivit sångtexter utan musik och utan rim. Westö delar deras dragning till trasiga livsöden, till hyreshusens solkiga existenser, och hyser liksom de en outrotlig tro på att världen också rymmer kärlek och att den kärleken kan försona allt. Kalla det naivt och sentimentalt, det är lätt att tycka om. Jag kan för all del önska att Mårten Westö hade arbetat mer med sina dikter, att han skulle ha skärpt till formuleringar och tecknat sina motiv tydligare, men det ligger på sätt och vis i sakens natur att han inte gör det.

My Lindelöfs sjätte diktsamling *Land (fragment)* utkommer på Ellips och titelns parenteser förekommer på många ställen även inne i dikterna. De kan omgärda en precisering, ett synonymord, ett parallellt skeende. De kan fungera som en form av notangivelse och i något fall inringa en hel dikt. De grafiska markörerna samspelar med samlingens i alla fall i fiktexten tydligt angivna ambition att förnya naturlyriken, rentav att ”omförhandla människans roll och relation till naturen i vid bemärkelse”. Det är mycket att leva upp till på femtio sidor, och alltför ofta anger kanske parenteserna en viss tveksamhet inför projektet. Jag lägger märke till att det

vanliga diktjaget är omgjort till ett du, och tycker emellanåt att det är en vackert inkluderande gest, ibland att det blir ett tecken på försiktighet. Vad boken har att ge är en god inringning av erfarenheter från den specifika naturtyp som är den nordeuropeiska taigan. En dragning åt det uppräknande, en överbetoning av visuella intryck, balanseras av antydningar om djupare liggande mytiska lager och av den närvarokänsla som bärs upp väl även av andra person singular.

Metha Skog (tidigare Metha Waselius) har varit flitigt verksam sedan debuten 1996. *Avståndet från näbb till borterst hörbara läte* (Ellips) är hennes nionde diktsamling. Hon leker med språket och gör det i allvarlig avsikt. Kanske kan kappsäcksorden och hennes fyndiga nybildningar skapa en både språklig och existentiell frizon, en plats undandragen pulshöjande jäkt och bedövande schabloner? Upptagenheten av det språkliga utesluter alltså verkligen inte en existentiell och politisk dimension och potential. I detta kan Metha Skog likna den Joyce som skrev *Finnegans Wake*, och liksom hos honom fungerar språkrytmer och meningmelodier som bärande element i textbygget. Jag tycker om Skogs formmedvetenhet, liksom att hennes ordlekande dikter rymmer så mycket konkret material, det vill säga konkret i betydelsen erfarenhetsbaserat. "Varandra vidare" heter det i slutdikten med en hoppfull formulering som förenar social och språklig utopi.

Jag läste Peter Mickwitz nya bok *Bo i ett hus som ligger i mörkret* (Förlaget M) omedelbart efter Skogs, och tyckte mig se intressanta paralleller dem emellan. Båda gör social och politisk oro, allmän lika väl som personlig, till en produktiv kraft. Mickwitz tar avstamp i den egna kranka blekheten i *Ijuset av sannfinländarnas valframgång 2019*. Han ifrågasätter sin trygga poetroll, det dagliga skrivandet i det hemtama författarboet, och lyckas göra både självrannsakan och begreppskritik poetiskt verkningsfulla. Större problem får Mickwitz – och där är han naturligtvis inte ensam – när han vill föra in dagsaktualiteter och rent politiska frågor i sina dikter. Då blir tonfallen gälla och påträngande, men formuleringarna saknar egentlig skärpa. Där Metha Skog vill gå djupare in i språket väljer alltså Peter Mickwitz att försöka ta sig ur sitt medelklassiga

kulturfångelse och bli en lyrisk aktivist. Men svårigheterna, kanske oundvikliga, är att de intellektuella verktyg han besitter (boken rymmer också en utmärkt essä om Kafkas oavslutade berättelse "Boet", en litteraturlista och en förteckning över utnyttjade citat) inte är enkelt applicerbara på ett politiskt sammanhang utanför den kulturella och akademiska sfären. Utbrytningsförsöket ur boet, viljan att slå sig fram till ljuset, avstannar i mina ögon under bokens gång, samtidigt som dikterna på nytt blir bättre och Mickwitz visar vilken god och erfaren poet han är.

Återstår bara två böcker för mig att ta upp. I mångt och mycket ser jag dem som en, som en organisk del av den växande textkorpus som har beteckningen Andtbacka, Ralf. *Avnämmandet* och *Bok av råd* (båda Duck Press) är naturligtvis skilda verk, till och med klart olika och med tydligt åtskilda författarintentioner. Vad som förenar dem är Andtbackas intelligens, utomordentliga språkkänsla och sällsynt klara uppfattning av vad han faktiskt vill med sitt författarskap. Jag skulle kunna tillägga: och med sitt förläggarskap, sin essäistik, sitt översättande och sin kritiska verksamhet.

Vad den första av de nya böckerna, *Avnämmandet*, lägger till bilden är framför allt en betoning av ett lokalt och regionalt sammanhang. Det gäller dialekt och språkljud, det handlar om odlingshistoria och avfolkning och om litterära och självbiografiska sammanhang. Tematiken skyntade i den essä Andtbacka skrev till antologin *Poeter om poeter* (Ellips, 2017), där han presenterade den för de flesta utanför Österbotten okände Erik Granvik. På sitt postmoderna sätt (termen är en grov förenkling, se den som lika behändig och lika svävande som en biblioteksklassifikation) skriver Ralf Andtbacka i den nya samlingen en platsens poesi, full av naturkänsla och traditionsmedvetenhet och inte det minsta naturlyrisk eller traditionell.

Avnämmandet är till formen rikt varierad, Andtbackas samtidigt utgivna samling *Bok av råd* mer schematiserad. Den består helt av prosadikter, alla av samma format och utseende: samtliga bildar med sina tretton utjämnade rader perfekt fyllda rektanglar. Den underbara paradoxen är att tekniken bakom texterna förefaller ligga den automatiska skriften nära. Associationsflödena löper ohämmat genom *Bok av råd* med dess ironiskt didaktiska titel, sys-

temdikten både uppfyller och upphäver sig själv. Det är emellanåt helt underbara texter som Andtbacka på detta sätt avlockat sig själv. Inom ramen för den ytterst medvetna poesi han skriver har han förstärkt ett drag av humor och lekfullhet, och på nytt fört in oförutsägbarhet – vilket är en annan sak än ogenomtränglighet eller otydbarhet, inte sant? – som en positiv kvalitet i samtidspoesin.

Avslutande ord, sammanfattning, bokslut eller rentav domslut? Nej, jag tror inte det. Poesins temporala sammanhang är mycket sällan det enskilda året (trots att Ezra Pound menade att en ny tideräkning borde införas 1922, det år då Joyces *Ulysses*,

T.S. Eliots *The Waste Land* och Virginia Woolfs *Jacob's Room* utkom). År 2021 är en naturlig fortsättning på 2020, och kommer att få sin förlängning 2022. Om den osannolika framgångssaga som antologin *Bländad av död och kärlek* talar om är verklighet eller dröm, om utsagan fortfarande kan sägas gälla, är inte riktigt samtidens sak att avgöra. ”Bredden är stor och djupet omätbart”, fortsätter antologiförordet. Vad jag tydligt tycker mig se är i alla fall att 2021 års finlandssvenska poesi visar såväl bredd som djup och dessutom lovar gott för framtiden.

JONAS ELLERSTRÖM

Henrika Andersson (text) och Maria Sann (bild):

Bokstavsvärldar (Förlaget M)

Ralf Andtbacka: *Avnämmandet* (Duck Press)

Ralf Andtbacka: *Bok av råd* (Duck Press)

Ann-Helen Attianese: *kursiv melankoli* (Marginal)

Tanja Aumanen: *ABC-poesi* (Labyrinth Books)

Hans Boij: *Volym 47. Tillkommet* (Författares Bokmaskin)

Gunnar Högnäs: *Notapparat* (Ett Projekt Ryggverk)

Maïmouna Jagne-Soreau, Martina Moliis-Mellberg och

Martin Welander (red): *Bländad av död och kärlek*
(Schildts & Söderströms)

Kurt Levlin: *Fältrapport* (Ord & visor förlag)

My Lindelöf: *Land (fragment)* (Ellips)

Peter Mickwitz: *Bo i ett hus som ligger i mörkret* (Förlaget M)

Martina Moliis-Mellberg: *falk* (Schildts & Söderströms)

Martina Moliis-Mellberg: *Pisces SZN*

(Schildts & Söderströms)

Annika Sandelin: *Mumindalens alfabet* (Förlaget M/

Bonnier Carlsen)

Metha Skog: *Avståndet från näbb till borterst hörbara läte*

(Ellips)

Kerstin Söderholm: *Röd gula vägar* (Nirstedt/litteratur)

Mårten Westö: *Fotnoter till en vandring* (Förlaget M)